

سرمایه اجتماعی و نقش آن در احساس امنیت (مورد مطالعه: استان لرستان)

علی میر^۱، سعید میر^{۱*}، معصومه خلیلزاده^۲

۱. دانشجوی دکتری، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خرم‌آباد، خرم‌آباد، ایران
۲. کارشناس ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خرم‌آباد، خرم‌آباد، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۷/۰۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۹/۰۹)

چکیده

سرمایه اجتماعی مفهومی است که در سال‌های اخیر در همه جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی خودنمایی کرده است. این مفهوم در برگیرنده همه تعاملات، روابط، مشارکت، تعهد و علاقه‌ای است که افراد جامعه را به هم پیوند می‌زند و به واسطه نقش و اهمیت اجتماعی خود می‌تواند بر ابعاد امنیت اعم از اقتصادی، سیاسی، قضایی و اجتماعی - روانی تأثیر بگذارد. هدف اصلی از انجام‌دادن این پژوهش، بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در استان لرستان، و ارزیابی میزان همبستگی بین سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل و احساس امنیت به عنوان متغیر وابسته است. این پژوهش از نظر روش توصیفی - همبستگی است که در بررسی سطح سرمایه اجتماعی و احساس امنیت روش پژوهش پیمایشی است. نتایج تحقیق نشان داد سرمایه اجتماعی که بر پایه نگرش‌های موجود از سه بعد ساختاری، شناختی و ارتباطی بررسی شد، بر هر چهار بعد امنیت تأثیر گذاشته و همبستگی بین سرمایه اجتماعی و بعد اقتصادی امنیت ۰/۲۸، بعد سیاسی ۰/۲۳، بعد روانی و اجتماعی ۰/۲۱ و بعد قضایی ۰/۵۱ بوده است. در مجموع، ضریب همبستگی ۰/۶۳ حاکی از بالابودن میزان همبستگی بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت و در واقع، نقش زیاد سرمایه اجتماعی در احساس امنیت است.

کلیدواژگان

احساس امنیت، امنیت اقتصادی، امنیت روانی و اجتماعی، امنیت سیاسی، سرمایه اجتماعی.

* نویسنده مسئول، رایانامه: saeedmir63@yahoo.com

مقدمه

ترس از جرم و احساس ناامنی مسئله‌ای کاملاً خطرناک و بحران‌آفرین در زندگی شهری و روستایی است. بسیاری از مردم به واسطه احساس عدم امنیت، دست از فعالیت برمی‌دارند، حتی به شهر یا کشوری دیگر مهاجرت می‌کنند. در کنار اغلب مطالعات جرم‌شناسان، یکی از مواردی که دلالت‌های زیادی بر امور مختلف از قبیل تدوین و اجرای خط‌مشی‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دارد، احساس عدم امنیت و ترس از جرم است (Williams et al., 2000, p.2).

مقوله امنیت و احساس امنیت در نزد شهروندان یک شهر از دو جنبه اهمیت دارد: اول آنکه شهر موقعیتی زیستی و دربردارنده حجم متراکمی از افراد گوناگون است و فقط در صورتی قادر به انجام دادن کارکردهای ویژه خود خواهد بود که امنیت در نزد ساکنان آن در حد قابل قبولی ارزیابی شود. دوم آنکه با توجه به شهرنشین شدن اکثر مردم در سراسر جهان، مقوله امنیت در شهر پیوند نزدیکی با موضوع‌های اصلی مانند امنیت ملی دارد (همتی، ۱۳۸۶، ص ۱۴۷-۱۳۱).

هدف اصلی این مقاله بررسی نقش سرمایه اجتماعی در احساس امنیت است که در این زمینه به ابعاد ساختاری، شناختی و ارتباطی سرمایه اجتماعی و نقش آن‌ها در ابعاد اقتصادی، سیاسی، قضایی و روانی احساس امنیت پرداخته می‌شود.

بیان مسئله

انسان از ابتدای خلقت خود از گزند دشمنان مختلف در امان نبوده است. حیوانات برای رفع گرسنگی و ادامه حیات، انسان‌های دیگر برای استیلای فردی و جمعی، و به‌دست‌آوردن حکومت، متخلفان و دزدان برای دستیابی به اهداف شوم خود، و بیگانگان برای شکار افکار و اندیشه‌ها و افراد همواره در کمین بوده و موجی از عدم امنیت و در پاره‌ای موارد، سایه‌ای شوم از ترس، وحشت و نگرانی را بر وجود انسان‌ها مستولی کرده‌اند. بدین ترتیب، بشر در کنار ضرورت تأمین نیازهای مادی و معنوی خویش، به دنبال تأمین امنیت خود است و عدم احساس امنیت یکی از خطرناک‌ترین مشکلاتی که کمتر از عدم امنیت نیست، در طول زندگی وی مطرح بوده است. بنابراین، یکی از مشکلات جوامع بشری احساس فقدان امنیت و نداشتن امنیت اجتماعی است.

در تعریفی، امنیت به این شرح تعریف شده است: اقداماتی که به موجب آن اقشار مختلف مردم در محیطی آرام بتوانند فعالیت‌های اجتماعی خود را انجام دهند، امنیت اجتماعی نامیده می‌شود (خلیلی، ۱۳۸۱، ص ۳۳۳).

امنیت مفهومی است که دو بعد ذهنی و عینی دارد. از نظر عینی، امنیت به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمن برای افراد جامعه است و از نظر ذهنی، امنیت به معنای احساس امنیت است. بر این اساس، امنیت ارتباطی مستقیم با ذهنیت و ادراک مردم دارد. اگر مردم جامعه‌ای احساس کنند پدیده امنیت اجتماعی کمرنگ شده، یا کاهش یافته است، ممکن است در مرحله اول آن را فقط به عنوان واقعیتی ذهنی تلقی کنند، اما در مرحله بعد و به‌طور ناخودآگاه به عنوان پدیده‌ای بیرونی تجلی خواهد یافت. در چنین وضعیتی، فقط با نظارت بیرونی و با قیود درونی نمی‌توان میزان اعتماد و امنیت خاطر را به جایگاه اصلی و اولیه آن بازگرداند. نداشتن یا ضعیف‌دانستن امنیت، در وهله اول یک احساس تلقی شده است، اما در مرحله حادثر به صورت واقعیت یا پدیده‌ای اجتماعی بروز می‌کند که در این مرحله به معضل و آسیب اجتماعی تبدیل می‌شود و می‌تواند اقتدار و مشروعیت خرده‌نظام سیاسی را به عنوان تأمین‌کننده امنیت تضعیف کند و با زیرسؤال‌رفتن این اقتدار و کاهش مشروعیت خرده‌نظام سیاسی، آن را با بحران نیز مواجه کند. حتی هنگامی که معتقد باشیم احساس نبود امنیت با واقعیت پدیده امنیت تطابق ندارد، اعتقاد عمومی و احساس اجتماعی در این زمینه باعث می‌شود جامعه هزینه‌های زیاد و بهای سنگینی را برای برقراری امنیت متحمل شود تا بتوان به سطح قابل قبولی از امنیت دست یابد (پهلوان، ۱۳۸۱، ص ۲۲۱).

به استناد مطالعات انجام‌گرفته می‌توان دریافت که بررسی رابطه و همبستگی بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت می‌تواند به عنوان یک مسئله مطرح شود. در این زمینه امکان وجود رابطه علی میان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت، مسئله اصلی مورد نظر در این تحقیق است که از دیدگاه تعدادی از استادان دانشگاه‌های مرکز استان لرستان در سال ۱۳۹۴ بررسی می‌شود.

اهداف پژوهش

هدف اصلی از انجام دادن این پژوهش، بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در

استان لرستان، و ارزیابی میزان همبستگی بین سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل و احساس امنیت به عنوان متغیر وابسته است. در این زمینه اهداف فرعی زیر نیز دنبال می‌شود:

۱. میزان همبستگی بین عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی و احساس امنیت.
۲. میزان همبستگی بین عنصر شناختی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت.
۳. میزان همبستگی بین عنصر ارتباطی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت.

ناگفته نماند در نتیجه این پژوهش، رابطه و همبستگی بین سرمایه اجتماعی به طور کلی و همه عناصر آن بر اساس دیدگاه گوشال و ناهایت (۱۹۹۸) که مشتمل بر ساختار، شناخت و ارتباط هستند، با عناصر مورد بررسی در متغیر احساس امنیت (اقتصادی، سیاسی، قضایی، اجتماعی) نیز بررسی خواهند شد که به عنوان اهداف فرعی تر می‌توان به آن‌ها نیز اشاره کرد.

پرسش‌ها و فرضیه‌ها

در این پژوهش دو پرسش محوری و یک فرضیه اصلی مطرح شده است. پرسش‌های تحقیق به شرح زیر است:

۱. میزان سرمایه اجتماعی در استان لرستان از دید پاسخگویان در چه سطحی است؟
۲. میزان احساس امنیت در استان لرستان از دید پاسخگویان در چه سطحی است؟

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی پژوهش به شرح زیر است:

بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی پژوهش به شرح زیر است:

۱. بین عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین عنصر شناختی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.
۳. بین عنصر ارتباطی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.

بررسی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی با خود سرمایه اجتماعی و حتی ارزیابی امکان وجود

رابطه معنادار بین عناصر سرمایه اجتماعی و عناصر احساس امنیت نیز امکان پذیر است که در قالب فرضیه‌ها مطرح نشده است.

مبانی نظری

منظور از احساس امنیت، امکان انجام دادن فعالیت اقتصادی و تلاش اجتماعی و انجام دادن امور فردی بدون احساس نگرانی و ترس است. در واقع، ترس و احساس ناامنی به اندازه عدم امنیت و به واسطه ارتباط با روح و روان انسان‌ها از جنگ و درگیری نیز سخت‌تر به نظر می‌رسد. احساس امنیت بدین معنا است که افراد احساس کنند در یک جامعه بدون نقص، جرم یا دغدغه امکان بروز جرم بتوانند زندگی و امرار معاش کنند.

در زمینه امنیت و احساس امنیت، الگوها و دیدگاه‌های علمی مختلفی وجود دارد. متون توسعه بر مبنای زیرساخت‌های متعددی بنا شده است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها امنیت، یا احساس امنیت است. یکی از این دیدگاه‌ها که روند تاریخی مطالعات امنیتی را بررسی می‌کند، بیان‌کننده این است که باور غالب پیرامون امنیت با نظم نوین شکل گرفته از سال ۱۹۹۰ به بعد، بار معنایی گسترده‌ای یافته است. این گستردگی، در چهار گونه اصلی شناسایی می‌شود اول اینکه، مفهوم امنیت از امنیت دولت‌ها به امنیت گروه‌ها و افراد توسعه یافته است. این روند انتقالی روبه پایین از دولت‌ها به افراد است. ثانیاً، مفهوم امنیت از امنیت دولت‌ها به امنیت سیستم بین‌الملل، یا محیط مادی فراتر از ملیت‌ها تغییر کرده است که توسعه‌ای روبه بالا از ملت‌ها به سمت زیست کره است. این گستردگی در هر دو مورد، متضمن توسعه انواعی از نهادهاست که تضمین‌کننده امنیت است. در مورد سوم، مفهوم امنیت به شیوه‌ای افقی، یا گونه‌ای از امنیت که متنوع است، گسترش یافته است. امنیت یا ناامنی نهادهای گوناگون (مانند افراد، ملت‌ها و سیستم‌ها)، به یک شیوه محقق نمی‌شود. مفهوم امنیت از نظامی به سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیطی و امنیت بشر بسط یافته است. در مرحله چهارم، مسئولیت سیاسی برای تضمین امنیت (جهت تقویت همه موارد یادشده) نیز توسعه یافته و در محیط‌های گسترده‌ای مانند دولت‌های ملی، شامل روندی روبه بالا، مانند نهادهای بین‌المللی یا روبه پایین، مانند حکومت‌های محلی یا سازمان‌های غیردولتی، نظریات عمومی و گروه‌های فشار یا

نیروهای بازار، پراکنده شده است (Buzan & Hansen, 2007, p.3). بر اساس نتایج مطالعات انجام گرفته و مدل‌های موجود، ابعاد، معیارهای اندازه‌گیری و شاخص‌های احساس امنیت در قالب جدول ۱ بیان می‌شود.

جدول ۱. عناصر و ابعاد احساس امنیت

ابعاد	معیارهای اندازه‌گیری	شاخص‌ها
اقتصادی	تبادل اقتصادی	فاصله فقیر و غنی، عدالت اقتصادی
	سرمایه‌گذاری	بهبود روند سرمایه‌گذاری توسط مردم، بهبود روند سرمایه‌گذاری توسط مسئولان، کاهش حیف و میل پول، تلاش جدی مسئولان برای کاهش مخارج اداری و افزایش سرمایه‌گذاری مولد، مبارزه با مفاسد اقتصادی
	خدمت‌رسانی	داشتن حرف نو، چاره‌اندیشی، سودای خدمت، تأمین خواسته‌ها
سیاسی	اخلاقی	پای‌بندی و وفاداری، توجه به معضلات اجتماعی، قانون‌مداری، صداقت و یکرنگی، در نظر گرفتن مقدسات
	اهلیت	شایستگی، توانایی
قضایی	رسیدگی به جرائم	جرائم سیاسی، جرائم رایانه‌ای، جرائم اقتصادی، مسائل و مشکلات دیگر
	سرعت در رسیدگی	رسیدگی سریع به پرونده‌ها
	ملاحظه	قانون‌مداری، دقت در رسیدگی، ملاحظات دینی و اخلاقی
اجتماعی	امید به آینده	اداری و سازمانی، بهبود اقتصادی، امید به بهبود روند گسترش دین و مذهب و موازین اخلاقی
	روندها	پیشرفت مملکت، کاهش مشکلات اجتماعی و فرهنگی، افزایش مشارکت مردم، افزایش خودباوری

تبيين عناصر و بيان تعريفی خاص از سرمایه اجتماعی امکان‌پذیر نیست و به تعداد کسانی که آن را تعريف کرده‌اند می‌توان مفهوم برای سرمایه اجتماعی بیان کرد.

کلمن (۱۹۸۸) سرمایه اجتماعی را منبعی برای کنش افراد در نظر می‌گیرد که در روابط میان اشخاص وجود دارد و نتیجه آن پیوستگی‌ها در ساختار اجتماعی بوده و قابل تبدیل شدن به سایر سرمایه‌ها است (Coleman, 1998, p.95).

آندرسون و میلر (۲۰۰۱) به نقل از پیر بوردیو، جامعه‌شناس متأخر فرانسوی، مفهوم سرمایه اجتماعی را در زمینه متون آموزشی به کار گرفته‌اند و معتقدند سرمایه می‌تواند در سه بخش مجزای

اقتصاد، فرهنگ و اجتماع، ولی در شکل‌های مرتبط به هم وجود داشته باشد. این سرمایه‌ها در شرایط خاص می‌توانند به انواع دیگر سرمایه تبدیل شوند. سرمایه اجتماعی ترکیبی از منابع بالقوه و بالفعل است که به ثروتی از یک شبکه نسبتاً دائمی از روابط نهادینه شده از ارتباطات متقابل وابسته است و اعضا را برای رسیدن به سود جمعی، حمایت می‌کند (Anderson & Miller, 2001, p.2).

هر چند درباره ابعاد و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی توافق کاملی وجود ندارد، برخی صاحب‌نظران بزرگ مانند بیکر^۱ (۱۹۹۰) آن را فقط به ساختار شبکه‌های ارتباطی محدود کرده‌اند و برخی دیگر مانند بورديو (۱۹۸۶ و ۱۹۹۳)، بورت (۱۹۹۲) و پوتنام (۱۹۹۵) در مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی به منابع واقعی و بالقوه که توسط چنین شبکه‌هایی قابل دسترسی‌اند، اشاره می‌کنند (Nahapiet & Goshal, 1998, p.3).

اسمدلوند (۲۰۰۸) بیان می‌کند ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸) با رویکردی سازمانی جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی را در سه بعد ساختاری، شناختی و رابطه‌ای قرار داده‌اند. بعد ساختار، شبکه‌ها را دربر گرفته و به زمینه‌ای که هنجارها و باورها در آن شکل می‌گیرند، اشاره می‌کند. بعد شناختی مرتبط با هنجارها است و قواعد مشترک بازی را که همکاری بر اساس آن‌ها شکل می‌گیرد، تعریف می‌کند، در نهایت، بعد ارتباطی، با شکل‌دهی به عوامل انگیزشی در شبکه‌هایی که توسط هنجارهای یادشده، تقویت شده‌اند، باورها را دربرمی‌گیرد (Smedlund, 2008, p.66).

مدل اصلی این تحقیق نیز مدل ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸) است. ابعاد این مدل عبارت‌اند از: الف) بعد ساختاری: به الگوی کلی ارتباطات بین افراد اشاره می‌کند، یعنی افراد به چه کسانی و چگونه دسترسی دارند. مهم‌ترین جنبه‌های این عنصر شامل روابط شبکه‌ای بین افراد، پیکربندی روابط شبکه‌ای و سازمان مناسب است. روابط شبکه‌ای امکان دسترسی به منابع (مثل دانش) را فراهم می‌کند. پیکربندی کلی روابط شبکه‌ای، جنبه‌ای مهم از سرمایه

اجتماعی است که از طریق سه ویژگی خود (تراکم، پیوند و سلسله‌مراتب) و تأثیر بر میزان تماس یا قابلیت دسترسی اعضای شبکه باعث انعطاف‌پذیری و سهولت تبادل اطلاعات می‌شود. سازمان مناسب نیز فعالیت‌های جاری سازمانی و گروه‌های سازمانی را با هم هماهنگ کرده و به یادگیری قادر می‌کند.

ب) بعد شناختی: بعد شناختی سرمایه اجتماعی به منابعی اشاره می‌کند که فراهم‌کننده مظاهر، تعبیرها و تفسیرها، و سیستم‌های معانی مشترک در میان گروه‌ها است. مهم‌ترین جنبه‌های این بعد شامل زبان، کدهای مشترک و حکایت‌های مشترک است. زبان مشترک بر شرایط ترکیب و تبادل دانش تأثیر می‌گذارد و عامل ارتباط بین مردم است. زبان بر ادراک نیز تأثیر می‌گذارد و همچنین قابلیت لازم برای ترکیب اطلاعات را فراهم می‌کند. حکایت‌های مشترک نیز شامل اسطوره‌ها، داستان‌ها و استعاره‌ها است که ابزارهای قدرتمندی در اجتماع‌ها برای ایجاد، تبادل و نگهداری مجموعه‌های غنی معانی فراهم می‌کنند.

ج) بعد رابطه‌ای: بعد رابطه‌ای سرمایه اجتماعی توصیف‌کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به دلیل سابقه تعاملاتشان برقرار می‌کنند. مهم‌ترین جنبه‌های این بعد شامل اعتماد، هنجارها، الزامات و انتظارات و هویت است. اعتماد بین افراد برای ایجاد دانش در شرایط ابهام و عدم اطمینان مهم است. هنجارهای همکاری می‌توانند پایه‌ای قوی برای ایجاد سرمایه دانشی به وجود آورد، تعدادی از هنجارهای تعاملی را می‌توان بر مبنای صداقت، تمایل به ارزش‌گذاری و پاسخ به تنوع، روحیه انتقادی و تحمل شکست تشخیص داد. الزامات نشان‌دهنده یک تعهد یا وظیفه برای انجام‌دادن فعالیتی در آینده است. منظور از انتظارات نیز همان خواسته درونی انسان است که وی را به سمت تلاش و فعالیتی خاص سوق می‌دهد. هویت نیز فرایندی است که در آن افراد احساس می‌کنند با فرد یا گروهی از افراد دیگر عضو یک گروه واحدند.

بر اساس نتایج مطالعات انجام‌گرفته و مدل‌های موجود، ابعاد، معیارهای اندازه‌گیری و شاخص‌های احساس امنیت در قالب جدول ۲ تعیین شده است.

جدول ۲. عناصر و ابعاد سرمایه اجتماعی

عناصر	معیارهای اندازه گیری	شاخص ها
ساختاری	روابط شبکه‌ای	روابط شخصی گرم
	پی‌کرندگی شبکه‌ای	ارتباطات کاری خوب و زیاد، کار تیمی
	سازمان مناسب	اطلاع‌رسانی دقیق و به موقع، شرح وظایف مناسب و روشن، ساختار تسهیل‌کننده، وجود کمیته‌های کاری
شناختی	چشم‌انداز، ارزش‌ها و اهداف	وجود ارزش‌ها و اهداف مشترک
	سازمانی مشترک	شناخت و همکاری بر اساس حکایت‌های مشترک
ارتباطی	اعتماد	عضو یک خانواده مشترک بودن، روابط مبتنی بر صداقت و اعتماد متقابل، وجود تیم‌های کاری، صداقت و اعتماد
	هنجارها	حاکمیت روحیه همکاری، مخاطره‌پذیری و روحیه انتقادی
	انتظارات و الزامات	تعهد بالا به اهداف، روحیه تلاش و جدیت، همکاری به عنوان یک الزام، انتقادپذیری
	هویت	احساس یگانگی و وحدت، رجحان منافع سازمان

روش تحقیق

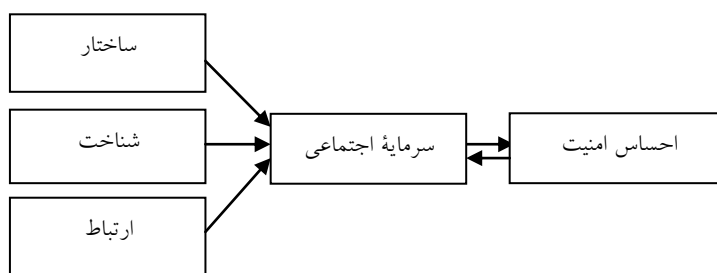
این تحقیق از نظر هدف کاربردی، و از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی - همبستگی است. همچنین، در بررسی سطح سرمایه اجتماعی و احساس امنیت، پژوهشی پیمایشی است. مطالب لازم برای شناخت موضوع و بیان ابعاد آن با روش مطالعه کتابخانه‌ای، و داده‌های مربوط به بررسی روابط بین متغیرها به روش میدانی و از طریق دو پرسشنامه محقق ساخته که به تفکیک برای سرمایه اجتماعی بر اساس الگوی ناهایت و گوشال (۱۹۹۸) و برای سنجش احساس امنیت که بر مبنای مطالعات انجام گرفته در چهار عنصر اقتصادی، سیاسی، قضایی و اجتماعی به کار گرفته شد، گردآوری شد. پرسشنامه‌های یادشده بر اساس طیف لیکرت و با گزینه‌های خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد ارزش‌گذاری شد. به واسطه اهمیت موضوع، دانشگاهیان و افراد تحصیل کرده جامعه آماری پاسخگویان را تشکیل دادند. پرسشنامه‌ها بین تعدادی از استادان و فرهیختگان استان لرستان توزیع شد که ۵۴ نفر از افراد انتخاب شده به پرسش‌ها پاسخ دادند. با محاسبه ضریب آلفای

کروناخ، اعتبار پرسشنامه سرمایه اجتماعی به میزان ۸۷ درصد، و ضریب اعتبار پرسشنامه احساس امنیت برابر ۹۱/۳ درصد برآورد شد.

شیوه تجزیه و تحلیل نیز با توجه به اهداف پژوهش در دو سطح توصیفی و استنباطی، و با به کارگیری نرم افزار SPSS و به شرح زیر انجام گرفت:

۱. برای بیان نظریات پاسخگویان درباره سطح سرمایه اجتماعی و سطح احساس امنیت در استان لرستان (پرسش‌های محوری محوری اول و دوم) میانگین و انحراف معیار محاسبه شد. با توجه به اینکه طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت در طراحی پرسشنامه به کار گرفته شده است، لذا عدد ۱ نشان‌دهنده بسیار کم، عدد ۲ نشان‌دهنده سطح ضعیف و کم، عدد ۳ نشان‌دهنده حد وسط یا سطح متوسط، عدد ۴ نشان‌دهنده حد زیاد و عدد ۵ نشانگر حد بسیار بالا است. بنابراین، هر چه میانگین به سمت عدد ۵ میل کند، بدین معنا است که میزان سرمایه اجتماعی یا میزان احساس امنیت در سطح بالاتری قرار دارد.

۲. برای تحلیل نظریات پاسخگویان درباره رابطه معنادار بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت نیز از ضریب همبستگی اسپیرمن محاسبه شد. هرگاه تعداد داده‌ها کم و فرض نرمال بودن آن‌ها رد شود، ضریب همبستگی اسپیرمن محاسبه می‌شود. این ضریب که بر اساس رتبه داده‌ها محاسبه می‌شود، بین -۱ تا +۱ قرار می‌گیرد و هر چه به +۱ نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده ارتباط زیاد و مثبت است، به علاوه در صورت نزدیک‌تر بودن به -۱، وجود رابطه معنادار و منفی را نشان می‌دهد، و اگر به سمت صفر میل کند، بدین معنا است که بین متغیرهای مورد نظر رابطه معناداری وجود ندارد.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

یافته‌های تحقیق

پرسش محوری اول: سرمایه اجتماعی در استان لرستان از دید پاسخگویان در چه سطحی است؟ داده‌های مربوط به عناصر ساختاری، شناختی و رابطه‌ای سرمایه اجتماعی در قالب ۱۵ پرسش گردآوری و بررسی شد. نتایج به شرح جدول ۳ است.

جدول ۳. توصیف نتایج بررسی وضعیت عناصر و ابعاد سرمایه اجتماعی

عناصر	تعداد پرسش	میانگین	انحراف معیار
ساختاری	۴	۳٫۱۳	۰٫۸۵
شناختی	۴	۳٫۱۷	۰٫۸۰
ارتباطی	۷	۲٫۸۶	۰٫۸۹
سرمایه اجتماعی	۱۵	۳٫۰۱	۰٫۸۷

با توجه به جدول ۳ می‌توان دریافت که سطح سرمایه اجتماعی در استان لرستان از دیدگاه پاسخگویان در سطح متوسطی قرار دارد. عنصر شناختی با میانگین ۳٫۱۷ و عنصر ساختاری با میانگین ۳٫۱۳ نسبت به عنصر ارتباطی با میانگین ۲٫۸۶ سطح بالاتری دارند. انحراف معیارهای محاسبه شده نیز نشان می‌دهد اختلاف نظر نسبت به سطح سرمایه اجتماعی در بعد شناختی و ساختاری از بعد ارتباطی کمتر است، بدین معنا که پاسخ‌های گردآوری شده در این زمینه به هم نزدیک‌تر است و اختلاف کمتری بین آن‌ها مشاهده می‌شود.

پرسش محوری دوم: احساس امنیت در استان لرستان از دید پاسخگویان در چه سطحی است؟ داده‌های مربوط به ابعاد اقتصادی، سیاسی، قضایی و اجتماعی در قالب ۲۸ پرسش گردآوری و بررسی شد. نتایج به شرح جدول ۴ به دست آمد.

جدول ۴. توصیف نتایج بررسی وضعیت عناصر و ابعاد احساس امنیت

عناصر	تعداد پرسش	میانگین	انحراف معیار
اقتصادی	۸	۲٫۷۰	۰٫۸۶
سیاسی	۱۰	۲٫۹۵	۰٫۸۸
قضایی	۵	۳	۰٫۹۶
اجتماعی	۵	۲٫۸۷	۰٫۹۳
احساس امنیت	۲۸	۲٫۸۷	۰٫۹۳

احساس امنیت از دیدگاه پاسخگویان از سطح متوسط پایین تر است. فقط میانگین بعد قضایی برابر ۳ و نشان دهنده سطح متوسط است، میانگین و انحراف معیار در سایر موارد نشان دهنده این است که احساس امنیت در سطحی پایین تر از حد متوسط قرار دارد و پس از احساس امنیت قضایی، احساس امنیت سیاسی با میانگین ۲٫۹۵، احساس امنیت اجتماعی و روانی با میانگین ۲٫۸۷، و امنیت اقتصادی با میانگین ۲٫۷۰ قرار دارند، که نشان دهنده پایین بودن سطح احساس امنیت اقتصادی است.

فرضیه اصلی: بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه بررسی رابطه و همبستگی بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت از دیدگاه پاسخگویان با محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن براون به شرح جدول ۵ است.

جدول ۵. ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت

موضوع	سرمایه اجتماعی	احساس امنیت
سرمایه اجتماعی	۱	۰٫۶۳
احساس امنیت	۰٫۶۳	۱

ملاحظه می شود میزان همبستگی $+۰٫۶۳$ بوده و قابل توجه است. این موضوع نشان می دهد بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

فرضیه های فرعی: برای بررسی فرضیه های فرعی نیز ضریب همبستگی اسپیرمن محاسبه شد که نتایج به شرح جدول ۶ است:

جدول ۶. ضریب همبستگی بین عناصر سرمایه اجتماعی و ابعاد احساس امنیت

موضوع	بعد اقتصادی	بعد سیاسی	بعد قضایی	بعد اجتماعی	ساختار	شناخت	رابطه	سرمایه اجتماعی	احساس امنیت
بعد اقتصادی	۱	۰٫۱۷	-۰٫۱۱	۰٫۰۶	۰٫۱۷	۰٫۱۰	۰٫۰۱	۰٫۲۸	۰٫۱۲
بعد سیاسی	۰٫۱۷	۱	۰٫۳۴	۰٫۱۷	۰٫۱۲	۰٫۰۵	۰٫۱۱	۰٫۲۳	۰٫۶۸
بعد قضایی	-۰٫۱۱	۰٫۳۴	۱	-۰٫۱۰	۰٫۰۳	۰٫۳۰	۰٫۱۸	۰٫۵۱	۰٫۱۳

ادامه جدول ۶. ضریب همبستگی بین عناصر سرمایه اجتماعی و ابعاد احساس امنیت

موضوع	بعد اقتصادی	بعد سیاسی	بعد قضایی	بعد اجتماعی	ساختار	شناخت	رابطه	سرمایه اجتماعی	احساس امنیت
بعد اجتماعی	۰,۰۶	۰,۱۷	-۰,۱۰	۱	۰	۰,۱۲	۰,۰۹	۰,۲۱	۰,۱۳
ساختار	۰,۱۷	۰,۱۲	۰,۰۳	۰	۱	۰,۱۳	۰,۱۶	۰,۲۹	۰,۳۳
شناخت	۰,۱۰	۰,۰۵	۰,۳۰	۰,۱۲	۰,۱۳	۱	۰,۴۷	۰,۶۰	۰,۵۶
رابطه	۰,۰۱	۰,۱۱	۰,۱۸	۰,۰۹	۰,۱۶	۰,۴۷	۱	۰,۶۱	۰,۳۸
سرمایه اجتماعی	۰,۲۸	۰,۲۳	۰,۵۱	۰,۲۱	۰,۲۹	۰,۶۰	۰,۶۱	۱	۰,۶۳
احساس امنیت	۰,۱۲	۰,۶۸	۰,۱۳	۰,۱۳	۰,۳۳	۰,۵۶	۰,۳۸	۰,۶۳	۱

فقط همبستگی بین بعد قضایی با ابعاد اقتصادی و اجتماعی - روانی احساس امنیت منفی است که در سطح قابل توجهی نیز قرار ندارد، رابطه بین سایر ابعاد و مؤلفه‌های بررسی شده مثبت است، اما به منظور تحلیل نهایی فقط به مواردی که میزان ضریب همبستگی بین آنها از $+۰,۳۳$ بیشتر باشد، توجه می‌شود تا بدین ترتیب فرضیه‌های مطرح شده بررسی و نتایج بیان شود.

فرضیه فرعی اول: بین عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.

ضریب همبستگی بین عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی و احساس امنیت برابر $۰,۳۳$ است که وجود این رابطه را معنادار می‌کند.

فرضیه فرعی دوم: بین عنصر شناختی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.

ضریب همبستگی بین عنصر شناختی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت برابر $۰,۵۶$ است که وجود این رابطه را در سطح قابل قبولی معنادار می‌کند.

فرضیه فرعی سوم: بین عنصر ارتباطی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.

ضریب همبستگی بین عنصر ارتباطی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت برابر ۰/۳۸ است که وجود این رابطه را معنادار می‌کند.

بررسی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی با خود سرمایه اجتماعی و حتی ارزیابی امکان وجود رابطه معنادار بین عناصر سرمایه اجتماعی و عناصر احساس امنیت نیز انجام گرفته است که نتایج مهم این بررسی‌ها عبارت‌اند از:

۱. ضریب همبستگی بین بعد اقتصادی، بعد قضایی و بعد اجتماعی احساس امنیت با آن، به ترتیب، ۰/۱۲، ۰/۱۳ و ۰/۱۳ است و چندان قابل توجه نمی‌باشند. تنها ضریب همبستگی قابل توجه، بین بعد سیاسی و احساس امنیت به میزان ۰/۶۸+ است.

۲. ضریب همبستگی بین بعد سیاسی و قضایی احساس امنیت برابر ۰/۳۴+ و قابل توجه است.

۳. ضریب همبستگی بین بعد قضایی احساس امنیت و سرمایه اجتماعی برابر ۰/۵۱+ است که معنادار بودن این رابطه را در سطح قابل توجهی نشان می‌دهد.

۴. در میان عناصر شناختی، ساختاری و ارتباطی سرمایه اجتماعی، فقط بین عنصر شناختی و رابطه‌ای سرمایه اجتماعی ضریب همبستگی ۰/۴۷+ وجود دارد و همبستگی بین سایر عناصر با همدیگر قابل توجه نمی‌باشد.

۵. بین عنصر شناختی و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری به میزان همبستگی ۰/۶۰+ وجود دارد.

۶. بین عنصر رابطه‌ای و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری به میزان همبستگی ۰/۶۱+ وجود دارد.

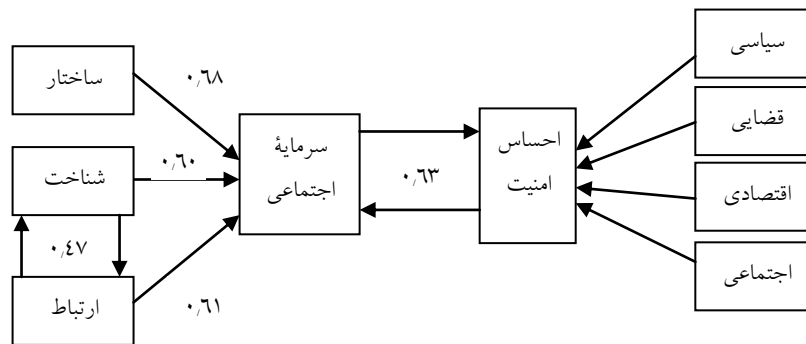
۷. بین عنصر ساختاری و سرمایه اجتماعی، رابطه ضعیف و برابر ۰/۲۹+ است.

بحث و نتیجه

نتیجه این تحقیق حاکی از بالابودن ارتباط و همبستگی بین احساس امنیت و سرمایه اجتماعی است. درباره سطح سرمایه اجتماعی، نتایج حاکی از میانگین ۳/۰۱ است که سطح سرمایه اجتماعی را متوسط نشان می‌دهد. میانگین احساس امنیت ۲/۸۷ است که سطح احساس امنیت را پایین‌تر از

حد متوسط نشان می‌دهد. نتایج بررسی روابط و همبستگی بین متغیرهای مورد بررسی، حاکی از رابطه و همبستگی بالا بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت است، به طوری که میزان همبستگی برابر $0,63+$ محاسبه شده است.

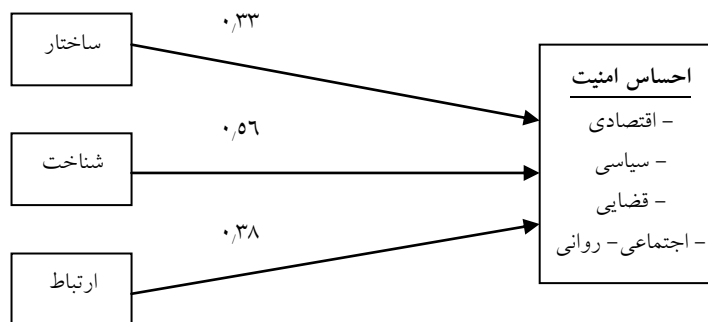
مدل نهایی تحقیق به شرح شکل ۲ است.

شکل ۲. مدل مفهومی تحقیق با درج همبستگی‌های معنادار

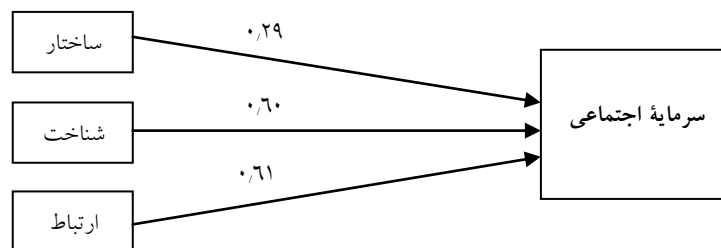
بررسی رابطه بین عناصر سرمایه اجتماعی و احساس امنیت نیز حاکی از وجود همبستگی معنادار و قابل توجه بین همه عناصر یادشده و احساس امنیت است.

شکل ۳ وضعیت این همبستگی را نشان می‌دهد:

شکل ۳. همبستگی بین عناصر سرمایه اجتماعی و احساس امنیت

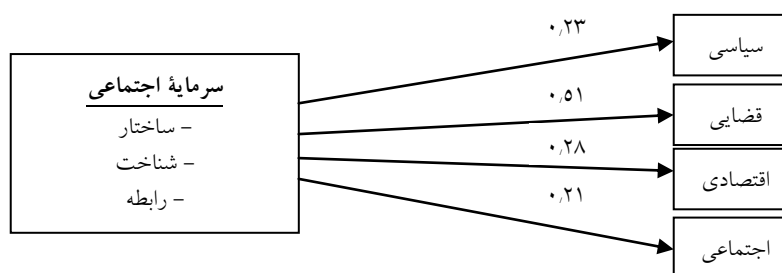
ملاحظه می‌شود رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت، همچنین رابطه بین همه عناصر سرمایه اجتماعی با احساس امنیت مثبت و معنادار است. بررسی رابطه بین عناصر سرمایه اجتماعی و کل سرمایه اجتماعی حاکی از آن است که میزان همبستگی عنصر رابطه‌ای و سرمایه اجتماعی برابر ۰٫۶۱، همبستگی بین عنصر شناختی و سرمایه اجتماعی برابر ۰٫۶۰ و همبستگی بین عنصر ساختاری و سرمایه اجتماعی برابر ۰٫۲۹ است. در صورت محاسبه ضریب تعیین که بر اساس مجموع اشتراکات و بر پایه ضریب همبستگی محاسبه می‌شود، حتی می‌توان سهم هر یک از عناصر را محاسبه کرد. در این زمینه سهم عنصر رابطه‌ای و شناختی تقریباً برابر و معادل ۴۰ درصد، و سهم عنصر ساختاری نیز برابر ۲۰ درصد بوده است. شکل ۴ وضعیت این همبستگی را نشان می‌دهد:

شکل ۴. همبستگی بین عناصر سرمایه اجتماعی با آن

ملاحظه می‌شود رابطه بین سرمایه اجتماعی و عناصر آن جز در عنصر ساختاری در سطح مثبت و معناداری است.

شکل ۵ نیز نشان‌دهنده همبستگی بین عناصر احساس امنیت و سرمایه اجتماعی است:

شکل ۵. همبستگی بین سرمایه اجتماعی و ابعاد احساس امنیت

بیشترین همبستگی بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت قضایی و به میزان ۰/۵۱+ بوده است. ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و سایر ابعاد احساس امنیت نیز مثبت است و به ترتیب، در ابعاد اقتصادی به میزان ۰/۲۸+، سیاسی به میزان ۰/۲۳+ و اجتماعی- روانی به میزان ۰/۲۱+ مشاهده می‌شود.

پیشنهادات

با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر بیان می‌شود:

۱. سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در سطح متوسط و پایین قرار دارند، لذا توجه به این دو مفهوم مهم و اساسی ضرورت دارد و پیشنهاد می‌شود در این زمینه در بین دستگاه‌های اجرایی و سازمان‌های متولی امنیت تحقیق و پژوهش بیشتری انجام گیرد و راه‌های افزایش میزان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت مشخص و بررسی شود.
۲. رابطه مثبت و معناداری بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت وجود دارد، لذا با بالابردن سطح سرمایه اجتماعی، می‌توان احساس امنیت را افزایش داد. در این زمینه سهم عنصر ساختاری کمتر است، لذا باید به افزایش میزان مشارکت، افزایش کار تیمی، اصلاح و بهبود ساختارها و تدوین و مطالعه ساختارهای موجود در سازمان‌های مردم‌نهاد و دستگاه‌های اجرایی و ذیربط به منظور زمینه‌سازی برای افزایش میزان اعتماد، مشارکت و فعالیت‌های دسته‌جمعی پرداخت.
۳. با توجه به پایین بودن سطح احساس امنیت اقتصادی (میانگین ۲/۷۰)، در متولیان برنامه‌ریزی‌های اقتصادی مانند استانداری، اتاق بازرگانی و جز آن بر ضرورت افزایش میزان اعتماد، افزایش میزان سرمایه‌گذاری، مبارزه با مفاسد اقتصادی، تلاش جدی مسئولان، توسعه عادلانه امکانات اقتصادی و جز آن به منظور ایجاد روابط صادقانه، همچنین، ایجاد زمینه‌های همکاری و مساعدت به منظور ارتقای احساس امنیت اقتصادی پیشنهاد می‌شود.

منابع و مأخذ

۱. اختر محققى، مهدى (۱۳۸۵). *سرمایه اجتماعی*. تهران، نشر مؤلف.
۲. الوانى، سيدمهدى و شيروانى، عليرضا (۱۳۸۳). «سرمایه اجتماعی، اصل محوری توسعه». تدبیر، شماره ۱۴۷، صفحات ۲۲-۱۶.
۳. پهلوان، چنگیز (۱۳۸۱). «مسائل اجتماعی و امنیت». مجموعه مقالات همایش علمی امنیت اجتماعی و راهکارهای توسعه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل، صفحات ۲۲۲-۲۱۸.
۴. تاجبخش، کیان (۱۳۸۵). *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*. تهران، نشر شیرازه.
۵. تحقیقی، امیرحسین (۱۳۸۲). «سرمایه اجتماعی، دولت و نهادها در ایران». *دوفصلنامه معارف اسلامی و حقوق، تابستان و پاییز*، شماره‌های ۱۱ و ۱۲، صفحات ۸۰-۷۰.
۶. خلیلی، عظیمه (۱۳۸۱). «همسویی ارزش‌های فرهنگی و امنیت اجتماعی». مجموعه مقالات همایش علمی امنیت اجتماعی و راهکارهای توسعه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل، صفحات ۳۳۲-۳۳۸.
۷. ربانی، رسول؛ افشارکهن، جواد (۱۳۸۳). «شهرنشینی و امنیت: تحقیق در عوامل و شرایط مؤثر بر امنیت در شهرها از دیدگاه شهروندان، مورد: شهر جدید بهارستان». *مجله علمی- پژوهشی دانشگاه اصفهان (علوم انسانی)*، دوره ۱۶، شماره اول، صفحات ۱۳-۲.
۸. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹). *پایان نظم؛ سرمایه اجتماعی و حفظ آن*. ترجمه غلامعباس توسلی، تهران، انتشارات جامعه ایرانیان.
۹. نصری، قدیر (۱۳۸۷). *مبانی هویت ایرانی*. تهران، تمدن ایرانی.
۱۰. ولکاک، مایکل؛ نارایان، دیپا (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی و تبعات آن برای نظریه توسعه، پژوهش و سیاست*. ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران، نشر شیرازه.
۱۱. همتی، رضا (۱۳۸۶). «پلیس جامعه‌محور و نقش آن در کاهش احساس ناامنی». *فصلنامه دانش انتظامی*، سال نهم، شماره سوم، صفحات ۱۴۷-۱۳۱.

12. Anderson, A. R.; Miller, C. (2001). "Class matters: human and social capital in performance for new ventures". *Management Research*, 2, 213-232.
13. Buzan, B.; Hansen, L. (2007). *International Security*. Vol.3, Widening Security, London, SAGE Publications.
14. Coleman, J. S. (1998). "Social capital in the creation of human capital". *American Journal of sociology*, 94, 120-194.
15. Nahapiet, J.; Ghoshal, S. (1998). "Social capital: intellectual capital and the organizational advantage". *Academy of Management Review*, 23(2), 242-266.
16. Rice, Tom W.; Jeffrey, Ling (2002). "Democracy, economic wealth and social capital". *Sorting Out the Causal Connections Space and Polity*, 6(3), 307 –325.
17. Scheider, M. C.; Rowell, T.; Bezdikian, V. (2006). "The impact of citizen perceptions of community policing on fear of crime: findings from twelve cities". *Police Quarterly*, 12(3), 213- 216.
18. Williams, F. P.; Mcshane, M. D.; Akers, R. L. (2000). "Worry about Victimization: an alternative and reliable measure for fear of crime". *Western Criminology Review*, 2(2), 1-26.
19. Wilson Doenges, G. (2000). "An exploration of sense of community and fear of crime in gated communities". *Environment and Behavior*, 32(5), 593- 633.